

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

เอกสารโบราณ หมายถึง เอกสารต้นฉบับตัวเขียนในอดีตที่เป็นหลักฐานทางภาษาและตัวหนังสือแต่เก่าก่อน(หอสมุดแห่งชาติ 2528: 108) บันทึกข้อความไว้ด้วยการจาร จารึก เขียน หรือพิมพ์ (ก่องแก้ว วีระประจักษ์ ม.ป.ป.: 1)

เอกสารโบราณในประเทศไทย จำแนกประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ

1. จารึก (inscriptions) ได้แก่ ศิลาจารึก จารึกบนแผ่นทอง แผ่นเงิน แผ่นโลหะอื่น ๆ และจารึกบนไม้ เป็นต้น (อัมพร ทีชะระ 2524: 19)
2. เอกสารตัวเขียน (manuscripts) เป็นเอกสารที่จาร เขียน หรือพิมพ์ บนวัสดุประเภทกระดาษ และแผ่นผ้า (ก่องแก้ว วีระประจักษ์ ม.ป.ป.: 1) ได้แก่

- 2.1 เอกสารกระดาษเพลลา
- 2.2 เอกสารสมุดไทย
- 2.3 เอกสารใบลาน
- 2.4 เอกสารกระดาษฝรั่ง
- 2.5 เอกสารแผ่นผ้า

ในระยะที่กิจการพิมพ์ยังไม่แพร่เข้ามาในประเทศไทย คนไทยในสมัยโบราณได้บันทึกคำสอนทางศาสนา และวิทยาการอื่น ๆ เช่น กฎหมาย จดหมายเหตุ พงศาวดาร ตำนาน จาริตประเพณี วรรณกรรม ตำราแพทย์แผนโบราณ ตำราเลขยันต์ และตำราโหราศาสตร์ ฯลฯ ลงในวัสดุประเภทต่าง ๆ เช่น แผ่นศิลา แผ่นโลหะ ไม้ กระดาษข่อย กระดาษสา กระดาษเพลลา เป็นต้น เอกสารโบราณจึงเป็นเอกสารปฐมภูมิที่ให้ข้อมูลสำคัญของสังคมไทยในอดีต และมีคุณค่าอย่างยิ่งในการวิจัย (เรณู กาจนโกศล 2529: 25) สรรพวิชาการศึกษาที่บรรพชนไทยบันทึกไว้เป็นเอกสารเหล่านี้ เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นอารยธรรม วัฒนธรรม ที่มีมาแต่อดีต อันเป็นพื้นฐานของสังคมปัจจุบันและอนาคต (หอสมุดแห่งชาติ 2528: 108)

เอกสารโบราณ ประเภทเอกสารตัวเขียน นับวันจะผุพัง เสื่อมสภาพ หรือถูกทำลาย ไปด้วยประการต่างๆ เป็นต้นว่า น้ำท่วม ไฟไหม้ ภัยจากแมลง ถูกบดเป็นผงศักดิ์สิทธิ์ ท้าพระพิมพ์ และเครื่องราง (คงเดช ประพันธ์ทอง 2520: 2) นอกจากนี้ยังมีชาวต่างชาติ เข้ามารับซื้อ เอกสารที่มีค่าเหล่านี้ และนำออกนอกประเทศ เช่น เมื่อ พ.ศ. 2473 สมเด็จพระยาดำรง-ราชานุภาพ เสด็จไปยุโรปและได้พบว่า หอสมุดแห่งชาติอังกฤษและเยอรมัน มี "หนังสือไทยฉบับเขียน" จำนวนหนึ่ง อยู่ในครอบครอง (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ 2499: 139) ดังนั้น ในปัจจุบันสถาบันและหน่วยงานหลายแห่งที่ได้ตระหนักถึงคุณค่าของ เอกสารเหล่านี้จึงกำหนด โครงการสำรวจเอกสารโบราณทั่วประเทศ พร้อมทั้งทำการสงวนรักษา อนุรักษ์ และรวบรวมไว้ เพื่อนำเนื้อหา หรือ เรื่องราวมาเผยแพร่และให้บริการศึกษาค้นคว้า สถาบันและหน่วยงานเหล่านี้ ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติ สถาบันการศึกษา ศูนย์วัฒนธรรมประจำจังหวัด ศูนย์วรรณคดีอีสาน สยามสมาคม เป็นต้น สำหรับหอสมุดแห่งชาติ ได้จัดทำโครงการสำรวจเอกสารโบราณ มาตั้งแต่ พ.ศ. 2513 โดยใน ระยะแรก ๆ ได้สำรวจและสืบค้นเฉพาะจารึกเท่านั้น พ.ศ. 2518 เป็นต้น มาได้เริ่มต้นสำรวจ เอกสารโบราณประเภทอื่น ๆ ควบคู่ไปพร้อมกับการสำรวจจารึก ตั้งแต่ พ.ศ. 2513-2530 เจ้าหน้าที่ได้เดินทางไปสำรวจเอกสารโบราณในจังหวัดต่าง ๆ รวม 32 ครั้ง (ประภาส สุระเสน, สัมภาษณ์) ปัจจุบันจำนวนเอกสารโบราณของหอสมุดแห่งชาติมีดังนี้ (เกษียร มะปะโม, สัมภาษณ์)

สมุดไทย	32,803	เล่ม
กระดาษเพล	59,933	ฉบับ
กระดาษฝรั่ง	3,486	ฉบับ
สมุดฝรั่ง	756	เล่ม
ใบลาน	201,817	ผูก
จารึก	37	หลัก
สำเนาจารึก	4,718	ฉบับ
แผ่นผ้า	22	ผืน

เนื่องจากเอกสารโบราณ เป็นเอกสารที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวแตกต่างจากสิ่งพิมพ์ทั่วไป (Peekham 1957: 361) เป็นศิลปโบราณวัตถุ บางฉบับมีเนื้อเรื่องสัมพันธ์กับโบราณสถานหรือโบราณวัตถุ (หอสมุดแห่งชาติ 2528: 110) หอสมุดเอกสารโบราณจึงไม่เพียงแต่มีหน้าที่ให้บริการเอกสารโบราณเท่านั้น แต่ต้องทำหน้าที่อนุรักษ์เอกสารโบราณในฐานะที่เป็นมรดกของ

ชาติอีกด้วย หน้าที่ดังกล่าวทำให้บรรณารักษ์ไม่สามารถอนุญาตให้ผู้ใช้ทั่วไปเข้าถึงเอกสารได้ด้วยตนเอง จึงต้องกำหนดประเภทของผู้ใช้ และให้บริการแบบชั้นปิด ห้องสมุดและหอจดหมายเหตุบางแห่งให้บริการแก่นักศึกษา นักวิจัย และผู้สนใจทั่วไป ซึ่งจะต้องศึกษาเอกสารชั้นรองลงมาแล้วเป็นอย่างดี แต่บางแห่งจะให้บริการเฉพาะนักวิจัยเท่านั้น (Lombardo 1986: 67) ปัจจุบันห้องสมุดหลายแห่งได้นำเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ไมโครฟิล์ม วิดีโอคิสต์ เป็นต้น (Albert 1981: 158) เข้ามาใช้ในการให้บริการเอกสารโบราณ เพื่อป้องกันเอกสารชำรุด ในขณะเดียวกันก็สามารถให้บริการแก่ผู้ใช้ได้สะดวกยิ่งขึ้น

จากลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของ เอกสารโบราณและข้อจำกัดในการให้บริการ ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการให้บริการเอกสารโบราณของงานบริการหนังสือภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กับการให้บริการของผู้ใช้บริการ โดยศึกษาถึงสาเหตุของการใช้เอกสารโบราณ วัตถุประสงค์ในการใช้เอกสารโบราณ วิธีค้นคว้า การใช้เอกสารโบราณ ศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อ การค้นคว้า ได้แก่ ประสบการณ์ในการค้นคว้าเอกสารโบราณของผู้ใช้บริการ ประสิทธิภาพของเครื่องมือช่วยค้น ผู้ให้บริการ ระเบียบการให้บริการ ตลอดจนศึกษาปัญหาในการให้บริการ เพื่อเป็นแนวทางปรับปรุงการบริการเอกสารโบราณให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทำให้การจัดบริการไม่สูญเปล่า ผู้ใช้บริการก็จะได้รับประโยชน์จากบริการที่จัดไว้อย่างเต็มที่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริการเอกสารโบราณ ไม่ปรากฏว่ามีผู้เคยศึกษามาก่อน คงมีแต่งานวิจัยที่นับเนื่องเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ในด้านการบริหาร และการบริการ ได้แก่ งานของนิโบล เหมินทคุณ เฟื่องฟ้า ศิริินสกุณา และชุมศรี วงศ์วีระชัย

นิโบล เหมินทคุณ (2520) ได้ศึกษาการบริหารงานและการดำเนินงานเทคนิคหนังสือตัวเขียนในหอสมุดแห่งชาติไทย พบว่า งานเทคนิคที่สำคัญสำหรับห้องสมุดหนังสือตัวเขียน คือ การจัดทำเครื่องมือช่วยค้นซึ่งมี 5 ประเภท คือทะเบียนเอกสาร บัตรรายการ ปฏิทินเอกสาร ดรชนี และหนังสือแนะนำเอกสาร สำหรับบัตรรายการเป็นเครื่องมือสำคัญที่นำเรื่องราวจาก หนังสือตัวเขียนมาบริการผู้ค้นคว้าได้โดยสะดวก

เฟื่องฟ้า ศิริินสกุณา (2522) ศึกษาบริการอ้างอิงของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ พบว่า ผู้ใช้บริการหอจดหมายเหตุแห่งชาติมีความพึงพอใจต่อสภาพทั่วไปของห้องบริการค้นคว้าอ้างอิง รวมทั้ง กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เอกสาร เครื่องมือช่วยค้น และผู้ให้บริการ

ชุมศรี วงศ์วีระชัย (2526) ศึกษาการใช้บัญชีสำรวจเอกสารของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ พบว่ารายการที่ปรากฏบนบัญชีสำรวจเอกสารที่มีประโยชน์ต่อการค้นคว้ามามากที่สุดคือ หัวเรื่อง

และชื่อเรื่อง ตั้งแต่ 5 รายการขึ้นไป จึงจะค้นข้อมูลที่ต้องการได้ นอกจากนี้ประสิทธิภาพ ของผู้
ใช้บริการยังมีผลอย่างมากต่อความสำเร็จ และความล้มเหลวในการค้นเอกสาร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการให้บริการเอกสารโบราณของงานบริการหนังสือภาษาโบราณ
อันเป็นแผนงานหนึ่งของหอสมุดแห่งชาติ
2. เพื่อศึกษาการใช้บริการเอกสารโบราณของผู้ใช้บริการที่หอสมุดแห่งชาติ
3. เพื่อศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จในการให้บริการเอกสารโบราณ
4. เพื่อศึกษาปัญหาในการให้บริการและการใช้บริการเอกสารโบราณของงาน
บริการหนังสือภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ
5. เพื่อศึกษาถึงบริการเอกสารโบราณที่ควรจัดทำขึ้นในอนาคต

สมมติฐานของการวิจัย

1. การให้บริการเอกสารโบราณของงานบริการหนังสือภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ
ช่วยให้ผู้ใช้บริการสามารถค้นหาเอกสารได้ตรงตามความต้องการ
2. การใช้บริการเอกสารโบราณของผู้ใช้บริการ มีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษา
ของผู้ใช้บริการ ขอบเขตของการค้นคว้าวิจัย วัตถุประสงค์ในการค้นคว้าวิจัย ประสิทธิภาพในการ
ค้นคว้าวิจัย และประสิทธิภาพในการใช้บริการห้องสมุดเอกสารโบราณ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งสำรวจการให้บริการเอกสารโบราณของงานบริการหนังสือภาษา-
โบราณ หอสมุดแห่งชาติ กับการใช้บริการของผู้ใช้ ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จและ
ความล้มเหลวของการบริการเอกสารโบราณ ปัญหาในการให้บริการเอกสารโบราณและการใช้
บริการของผู้ใช้ ประเภทของบริการเอกสารโบราณที่งานบริการหนังสือภาษาโบราณหอสมุดแห่ง
ชาติควรจัดทำขึ้นในอนาคต โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและสัมภาษณ์หัวหน้างาน

บริการหนังสือโบราณหอสมุดแห่งชาติ และนักภาษาโบราณ ที่ปฏิบัติงานด้านเทคนิคและงานบริการ เอกสารโบราณ รวมทั้งแจกแบบสอบถามแก่ผู้ใช้บริการ เอกสารโบราณที่หอสมุดแห่งชาติทุกคนที่ เข้าใช้บริการในเดือน กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม 2531

วิธิตำเนินการวิจัย

การวิจัยในเรื่องนี้ เป็นการวิจัยแบบสำรวจ ใช้การสัมภาษณ์ และแบบสอบถามเป็นหลัก วิธิตำเนินการวิจัย มีดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริการเอกสารโบราณ ของงานบริการหนังสือภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ จากเอกสารและการสัมภาษณ์ เพื่อทราบถึงนโยบาย วัตถุประสงค์ ระเบียบการ ให้บริการ บริการประเภทต่าง ๆ ที่จัดทําขึ้น การจัดหาเครื่องมือช่วยค้น ปัญหาในการให้บริการ และบริการอื่น ๆ ที่จะจัดทําขึ้นในอนาคต
2. ศึกษาการใช้บริการเอกสารโบราณของผู้ใช้บริการที่หอสมุดแห่งชาติ เกี่ยวกับ ประสิทธิภาพและความสามารถในการใช้เครื่องมือช่วยค้น ปัญหาและข้อเสนอแนะในการให้บริการ โดยใช่แบบสอบถามเป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูล
3. นำเสนอและวิเคราะห์ข้อมูล โดยชี้ตรอยคะแนน หาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าโค-สแควร์
4. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ผลการวิจัยจะช่วยให้ทราบถึงการให้บริการเอกสารโบราณของงานบริการหนังสือภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ การใช้บริการเอกสารโบราณของผู้ใช้บริการ ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จในการให้บริการเอกสารโบราณ ปัญหาการให้บริการเอกสารโบราณ และปัญหาการใช้บริการเอกสารโบราณ ตลอดจนได้ข้อเสนอแนะด้านบริการเอกสารโบราณที่งานบริการ หนังสือ ภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ ควรจะจัดทําขึ้นในอนาคต ผลจากการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางปรับปรุงการให้บริการเอกสารโบราณของหน่วยงานสถาบันต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อธิบายศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

เอกสารโบราณ (inscriptions and manuscripts) หมายถึง เอกสารต้นฉบับตัวเขียนในอดีต ที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร โดยการจาร จารึก เขียน และพิมพ์ ได้แก่ เอกสารจารึก เอกสารสมุดไทย เอกสารที่เขียนบนกระดาษเพล และแผ่นผ้า เอกสารโบราณ และ เอกสารต้นฉบับที่เขียนหรือพิมพ์บนกระดาษฝรั่ง ในยุคแรกของการพิมพ์

งานบริการหนังสือภาษาโบราณ คือ งานในส่วนราชการของหอสมุดแห่งชาติที่มีหน้าที่เก็บรักษาและให้บริการเอกสารโบราณ ในการดำเนินงานได้แบ่งลักษณะงานออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. งานด้านวิชาการและเทคนิคเฉพาะงานซึ่งเป็นการเตรียมงานในด้านการสำรวจแยกประเภท ทาสีถัก และจัดหมวดหมู่เอกสารโบราณตามลักษณะของวัสดุ เพื่อการเก็บรวบรวมรักษาให้ถูกต้องตามหลักวิชาการอนุรักษ์เอกสารโบราณ ทำหน้าที่คัดลอก ถ่ายถอดอักษร ชำระตรวจสอบ แผล และอธิบายศัพท์ ทำการวิจัยตัวอักษร ภาษา และ เรื่องที่ปรากฏในเอกสารโบราณ

2. บริการศึกษาค้นคว้าวิจัยโดยให้ข้อมูลและแนะนำวิธีใช้เอกสารโบราณ ตลอดจนให้ความร่วมมือและประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการอ่านและแปลเอกสารโบราณ

การใช้บริการเอกสารโบราณ หมายถึง วิธีดำเนินการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารโบราณของผู้ใช้บริการตั้งแต่สาเหตุของการใช้เอกสาร วัตถุประสงค์ที่ใช้ วิธีค้นคว้า และการใช้เอกสาร

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการให้บริการ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีผลให้การบริการดำเนินไปได้ด้วยดี และผู้ใช้บริการพึงพอใจ ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร เครื่องมือช่วยค้น เป็นต้น

ปัจจัยที่มีผลต่อการค้นคว้า หมายถึง ประสบการณ์ในการค้นคว้าเอกสารโบราณของผู้ใช้บริการ เครื่องมือช่วยค้น ระเบียบการให้บริการ ผู้ให้บริการ

เครื่องมือช่วยค้น หมายถึง บัตรรายการ บัญชีเอกสาร และคู่มืออื่น ๆ ที่งานบริการหนังสือภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ จัดทำขึ้นเพื่อช่วยการค้นคว้าแก่ผู้ใช้บริการ